

TÜRKÜYE’DE E- DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE ELEKTRONİK BELGE VE DEFTER KONTROLÜ İLE DENETİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN EXAMINATION ON THE CONTROL OF E-DOCUMENT AND E-LEDGER IN THE PROCESS OF E-TTRANSFORM

Fatma Tektüfekçi

Prof.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, f.tektufekci@deu.edu.tr

**Kabul Tarihi /
Accepted: 18.10.2018**

**İletişim /
Correspondence:
Fatma Tektüfekçi**

ÖZET

Çalışmada; elektronik dönüşüm (e-Dönüşüm) sürecinde, elektronik belge (e-Belge) ve elektronik defter (e-Defter) uygulamalarına yönelik kuramsal bilgiden sonra, Türkiye’deki uygulamaların yeri ve önemini belirlemek amacıyla güncel örneklerle mevcut duruma ilişkin tarafımızca yapılan betimleyici istatistik veriler yer verilmiştir. Ardından e-Fatura, e-Arşiv Fatura, e-İrsaliye, e-Serbest Meslek Makbuzu, e-Müstahsil Makbuzu, e-Defter, Defter Beyan Sistemi uygulamalarının kontrolü ile denetiminin ne şekilde yapıldığı ve/veya yapılacağı ayrıntılı olarak akıllı teknolojilerin kullanımıyla uygulama destekli incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: : e-Dönüşüm, e-Belge Kontrolü, e-Defter Kontrolü, e-Kontrol, e-Denetim

ABSTACT

In the study, after the theoretical data given about practices on electronic document (e-Document), and electronic journal (e-journal) & electronic ledger (e-Ledger) in process of electronic transform (e-Transform) statistical data have been given about the implementations in Turkey with current examples. After that, the control of the implications of e-Invoice, e-File Invoice, E-Despatch Advice, e-Self Employed Invoice, e-Producer Receipt, e-Journal & e-Ledger, and Ledger Declaration System analyzed in detail with smart technology the help of the exercises in use.

Keywords: e-Transform, Control of e-Document, Control of e-Ledger, e-Control, e-Auditing.

1. GİRİŞ

Ülkemizde elektronik dönüşüm (e-Dönüşüm) sürecinde elektronik ortamdaki düzenlemelere yetkili kuruluş Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) olup, GİB tarafından Elektronik Belge (e-Belge) ve Elektronik Defter (e-Defter) uygulamalarına geçiş sağlanmıştır. E-Belge olarak temel belge, Elektronik Fatura (e-Fatura)'dır. E-Dönüşüm sürecinde zorunluluk kapsamındaki ilgili mükelleflerin, Vergi Usul Kanunu (VUK) Genel Tebliği (No: 397) ile 2010 yılında güncel elektronik uygulama olarak yerini alan e-Fatura uygulamasına (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 397) 05.03.2010 Tarih ve 27512 Sayılı Resmi Gazete) geçişleri 01.09.2013 tarihinden itibaren başlamıştır. Aslında e-Fatura'nın başlangıç aşaması ilk pilot uygulaması, 2008 yılında gelen Elektronik Fatura Kayıt Sistemi (EFKS)'dir.

EFKS kapsamında faturaların elektronik ortamda oluşturma ve muhafaza izni almış olan mükelleflerin, 01.01.2016'e kadar Elektronik Arşiv (e-Arşiv) Uygulamasına geçmesi gerekiyordu (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433)'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Sıra No: 443) 30.12.2014 Tarih ve 29221 Sayılı Resmi Gazete: 9.). Günümüzde bu kapsamdaki faturalar e-Arşiv Faturası şeklinde düzenlenmektedir.

Cari yıl itibariyle elektronik uygulamalara geçişleri değerlendirmek yerinde olacaktır. İnternet satışı nedeniyle ilgili mükelleflere e-Arşiv uygulamasına geçiş zorunluluğu getirilmiştir. Bu kapsamda, belirtilen özelliklere haiz mükelleflerin vergisel uygulamalar açısından hukuki bir sorun yaşamaması ve cezai işlemlere maruz kalmaması adına 31.12.2017 tarihine kadar e-Fatura, e-Arşiv Fatura ve e-Defter uygulamalarına ilişkin gerekli başvuruları ile hazırlıklarını elektronik ortamda yapmaları gerekmekte idi (01.01.2018 Tarihi İtibariyle E-Fatura, E-Arşiv Fatura ve E-Defter Uygulamalarına Zorunlu Olarak Dâhil Olması Gereken Mükellefler Hakkında Duyuru, 2017). VUK Genel Tebliği (Sıra No: 433)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Taslağı ile Tebliğde de güncellemeler yapılarak e-Fatura uygulamasına kayıtlı bulunan mükelleflere 01.01.2019 tarihine kadar e-Arşiv uygulamasına geçme zorunluluğu getirilmiştir (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Taslağı, 06.04.2018).

E-Fatura ile birlikte düzenlenen yardımcı belge Elektronik İrsaliye (e-İrsaliye) uygulaması; GİB e-Fatura Paketi ve kılavuzları kapsamında, ilk yayım tarihi olarak 10.11.2016 tarihi itibariyle UBL-TR v1.2 (UBL 2.1 Türkiye Özelleştirme) paketinde UBL-TR Sevk İrsaliyesi taslağı ile yer almış ve isteğe bağlı olarak 01.01.2017 tarihinden itibaren uygulamaya geçmiştir. E-Fatura Uygulamasından yararlanma iznine sahip olan, e-İrsaliye düzenleyebilme ve iletebilme konusunda hazırlıklarını tamamlayarak e-İrsaliye Uygulamasına dâhil olmak için başvuruyu yapan mükellefler, istemeleri halinde 01.01.2018 tarihinden itibaren yararlanmaya başlamışlardır (<http://www.efatura.gov.tr>). Ayrıca VUK Genel Tebliği (Sıra No: 487)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Taslağı ile de e-Fatura uygulamasına kayıtlı kullanıcılara 01.01.2019 tarihinden itibaren e-İrsaliye uygulamasına geçiş zorunluluğu getirilmiştir. Yine bu Taslak kapsamında yeni bir elektronik belge uygulamaya dâhil edilmiş olup, elektronik ortamda Taslak'ta bankalar tarafından kâğıt ortamında düzenlenmekte olan Dekont belgesinin de Elektronik Dekont (e-Dekont) olarak düzenlenmesine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Taslağı, 06.04.2018).

01.01.2018 tarihi itibariyle, e-Fatura, e-Arşiv Fatura, e-İrsaliye ve e-Defter uygulamalarına zorunlu olarak dâhil olması gereken mükelleflerin kapsamı genişletilmiştir. Cari yılda e-Belgelere yeni belgeler eklenmiştir. Bunlardan Elektronik Serbest Meslek Makbuzu (e-Serbest Meslek Makbuzu/e-SMM) ve Elektronik Müstahsil Makbuzu (e-Müstahsil Makbuzu/e-MM) zorunlu bir uygulama değildirler. Ancak 213 sayılı VUK hükümleri uyarınca serbest meslek makbuzu ve müstahsil makbuzu belgesini düzenlemek

zorunda olan mükellefler, e-SMM için (noterler hariç) istemeleri halinde 01.01.2018 tarihinden itibaren uygulamaya dâhil olabileceklerdir. VUK Genel Tebliği ile zorunluluk getirilen haller dışında; e-Fatura, e-Arşiv Fatura ve e-Defter uygulamalarına dâhil olma zorunlulukları bulunmayacaktır (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487), 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete: Madde 4/6; 5/6). 08.01.2018 tarihi itibarıyla; e-Arşiv uygulaması kapsamına e-SMM ve e-MM uygulamalarını kullanmak isteyen mükellefler için GİB'e ait portal ile uygulamadan yararlanabilme olanağı getirilmiştir. Ancak e-SMM veya e-MM uygulamalarına dâhil olabilmek için e-Fatura uygulamasına kayıtlı olma zorunluluğu bulunmamaktadır (e-Arşiv Başvuru Kılavuzu, 2018: 3;5). VUK Genel Tebliği (Sıra No: 487)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Taslağı ile e-SMM uygulamasına yönelik serbest meslek erbabı olup, hukuk, muhasebe, denetim, tıp, mimar, mühendislik vb. alanlarında, vekil, danışman, müşavir, denetçi, bilirkişi, arabulucu, aracı, tabip, mimar, mühendis vb. adlar altında meslek faaliyetinde bulunanlardan 31.03.2019 tarih itibarıyla faaliyetine devam edenler 01.07.2019 tarihine, 01.04.2019 tarihinden itibaren başlayacak olanlarda başladıkları ayı izleyen üçüncü ayın sonuna kadar e-SMM düzenlemek zorunda kalacaklardır.

Yukarıda belirtilen belgelerin dışında Elektronik Bilet (e-Bilet) ve Elektronik Yolcu Listesi (e-Yolcu Listesi) de söz konusudur.

213 sayılı VUK ile 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)'da yer alan düzenlemeler çerçevesinde 1 Sıra No.lu Elektronik Defter Genel Tebliği ile defterlerin elektronik ortamda oluşturulması, kaydedilmesi, muhafazası ve ibrazına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir (Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No: 1), 13.12.2011 Tarih ve 28141 Sayılı Resmi Gazete). Elektronik Defter (e-Defter) uygulaması, başlangıç aşamasında bilanço esasına göre tutulması zorunlu olan yevmiye defteri ve defter-i kebir bazında sürdürülmektedir (<http://www.edefter.gov.tr>). E-Dönüşüm sürecinde zorunluluk kapsamındaki ilgili mükelleflerin e-Defter uygulamasına 01.09.2014 tarihinden itibaren geçişleri sağlanmıştır. Daha sonra mükellefiyetin zorunluluk kapsamı genişletilmiştir.

Cari yılda, Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No:1)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Genel Tebliği (Sıra No:3) Taslağı hazırlanmış, saha uygulamalarında ortaya çıkan tereddüt edilen konuları yeniden açıklamak amacıyla güncellemiştir (Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No:1)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Genel Tebliği (Sıra No:3) Taslağı).

VUK Genel Tebliği (Sıra No: 454)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Taslağında; e-Fatura ve e-Defter uygulamalarına zorunlu olarak dâhil olacak mükellef grupları yeniden belirlenmiş olup, 10 milyon TL'lik ciro sınırı 5 milyon TL'ye indirilerek kapsama yeni mükelleflerin dâhil edilmesi öngörülmektedir. Söz konusu Taslak ile 2014 yılı 2017 olarak, şartı sağlayanlar 01.01.2019 tarihinden itibaren şeklinde değiştirilmiştir (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 454)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Taslağı).

01.01.2018 tarihi itibarıyla, Defter Beyan Sistemi kullanımı gündeme gelmiştir. 17.12.2017 tarihli ve 30273 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 486 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği ile de serbest meslek erbabı, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ile basit usule tabi olan mükellefler için Defter-Beyan Sistemi sunulmuştur (Defter-Beyan Sistemi Duyurusu, 2018). Türkiye'de cari yılda, kazançları basit usulde tespit edilenler, serbest meslek kazancı elde eden gerçek kişiler, serbest meslek kazancı elde eden adi ortaklıklar, serbest meslek kazancı elde eden adi ortaklıkların ortakları, serbest meslek kazancı elde eden kolektif şirketlerin ortakları ile adi komandit şirketlerin komandite ortaklarının Defter-Beyan Sistemine başvuru yapmaları ve Sistemi kullanım zorunluluğu bulunmaktadır (2018-Yılında-Sistemi-Kimler-Kullanacak 2018). Defter-Beyan Sistemi üzerinden; işletme defteri, çiftçi işletme defteri, serbest meslek kazanç defteri, amortisman defteri, envanter defteri, damga vergisi defteri, ambar defteri ile bitim işleri defteri elektronik ortamda tutulabilecektir (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 486), 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete: Madde 9). Başvurular serbest meslek erbapları tarafından 31.01.2018, basit usule tabi olan mükellefler açısından ise 30.06.2018 tarihine kadar yapılabilecektir.

Günümüzde işletmelerde akıllı teknolojilerin kullanımıyla bütünleşik sistemlere dayalı muhasebe uygulamaları ERP, web tabanlı yazılımlar aracılığıyla kolaylıkla gerçekleştirilebilmektedir. GİB tarafından onay almış “uyumlu yazılımlar” ın e-Fatura çözümleri, e-Arşiv çözümleri, e-Defter çözümleri vb. bulunmaktadır.

Çalışma konusunu e-uygulamalarının kontrolü ve denetimi oluşturmaktadır. Bu kapsamda; öncelikle uygulamalara ilişkin sadece tanımlayıcı kuramsal bilgi ile yetinilmiş olup, Türkiye’deki durumu tespit etmek amacıyla uygulamalarına yönelik web tabanlı araştırma sonucu elde edilen betimleyici istatistiki bulgulara yer verilmiştir. Ardından e-Belge ve e-Defter kontrolü ile denetiminin ne şekilde olduğu veya olacağı incelenmiş ve seçilen bir yazılım aracılığıyla uygulama örnekleme yapılmıştır.

2. TÜRKİYE’DE E-DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE ELEKTRONİK BELGE VE DEFTER UYGULAMALARI

Çalışmada bu başlık altında, öncelikle e-Belge ve e-Defter uygulamalarının genel kavramları tanımlanacak, sonra uygulamalara yönelik betimleyici istatistiki bulgu ve değerlendirmeleri yapılacaktır.

2.1. Elektronik Belge ve Defter Uygulamaları Kavramlarına Genel Bir Bakış

Çalışmada bu alt başlıkta, öncelikle GİB’in e-Fatura uygulaması kapsamındaki; Elektronik Fatura (E-Fatura), Elektronik Arşiv (E-Arşiv), Elektronik İrsaliye (E-İrsaliye), Elektronik Serbest Meslek Makbuzu (E-SMM), Elektronik Müstahsil Makbuzu (E-MM), e-Defter ve Defter Beyan Sistemi uygulamalarının ne olduğu kısaca tanımlanmıştır. Konunun oldukça kapsamlı olması nedeniyle, uygulamalara yönelik genel bilgiler ve işleyişleri hakkında ayrıntılı açıklamalara yer vermektan kaçınılmıştır. Ayrıca belge kapsamında Elektronik Bilet (E-Bilet) ve Elektronik Yolcu Listesi (E- Yolcu Listesi) ile taslak olarak yer alan e-Dekont inceleme dışı bırakılmıştır.

Elektronik ortamdaki belge düzeni ile ilgili temel kavramlardan; “**Elektronik Kayıt (e-Kayıt)**”; elektronik ortamda tutulan ve e-Defter ve belgeleri oluşturan, elektronik yöntemlerle erişimi ve işlenmesi olası olan en küçük bilgi ögesini, “**E-Belge**”; şekil hükümlerinden bağımsız olarak VUK’a göre düzenlenmesi zorunlu olan belgelerde yer alan bilgileri içeren elektronik kayıtlar bütünü, “**E-Fatura**”; Tebliğ’de yer alan şartlara uygun olan ve e-Belge biçiminde oluşturulmuş faturayı, “**E-Fatura Uygulaması**”; GİB tarafından belirlenen standartlara uygun mesajların, taraflar arasında güvenli bir şekilde aktarılması olanağını sunan uygulamaların genel adını, ifade eder. E-Fatura, yeni bir belge türü olmayıp, kâğıt fatura ile aynı hukuki niteliklere sahiptir (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 397), 05.03.2010 Tarih ve 27512 Sayılı Resmi Gazete: 2.-3.).

“**EFKS**”; kurum ve kuruluşların düzenledikleri faturalarda bulunan bazı bilgilerin, belirlenen uygulama ve veri standartları çerçevesinde GİB sistemine aktarılması şartıyla faturalara ait ikinci nüshaların kâğıt olarak saklanması zorunluluğunu ortadan kaldıran; ayrıca alıcılarına verilmek üzere hazırlanan birinci nüsha faturaların da güvenli elektronik imzalı dijital belge şeklinde oluşturulmasına olanak sağlayan pilot bir uygulamadır. EFKS; Avea İletişim Hizmetleri AŞ, Bursa Şehir içi Doğalgaz Dağıtım Ticaret ve Taahhüt AŞ, TNet AŞ, Turkcell İletişim Hizmetleri AŞ, Türk Telekomünikasyon AŞ ve Vodafone Telekomünikasyon AŞ ile protokol imzalanmak suretiyle 2008 yılında devreye alınmıştır (<http://www.efatura.gov.tr/efkshakkinda.html>, 30.09.2016). Günümüzde EFKS kapsamındaki faturalar, e-Arşiv Faturası olarak düzenlenmektedir.

“**E-Arşiv**”; Tebliğ’de yer alan şartlara uygun şekilde elektronik ortamda oluşturulan faturanın elektronik ortamda muhafaza ve ibraz edilmesini, “**E-Arşiv Uygulaması**”; GİB tarafından belirlenen standartlara uygun olarak faturanın elektronik ortamda oluşturulması, elektronik ortamda muhafazası, ibrazı ve raporlamasını kapsayan uygulamayı, ifade eder

(Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433), 30.12.2013 Tarih ve Mükerrer 28867 Sayılı Resmi Gazete: 2.).

“E-İrsaliye”; Tebliğde yer alan şartlara uygun olarak elektronik belge biçiminde oluşturulmuş sevk irsaliyesini, **“E-İrsaliye Yanıtı”**; e-İrsaliyenin muhteviyatını oluşturan malların alıcısı tarafından kabul durumunu gösteren elektronik belgeyi, **“e-İrsaliye Uygulaması”**; GİB tarafından belirlenen standartlara uygun olarak hazırlanan e-İrsaliye ve e-İrsaliye Yanıtı mesajlarının, taraflar arasında güvenli bir şekilde aktarılması olanağını sunan uygulamaların genel adını, ifade eder (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487), 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete: Madde 2/1).

“E-Serbest Meslek Makbuzu”; Tebliğde yer alan şartlara uygun olarak elektronik belge biçiminde oluşturulmuş serbest meslek makbuzunu, **“e-Serbest Meslek Makbuzu (e-SMM) Uygulaması”**; GİB tarafından belirlenen standartlara uygun olarak serbest meslek makbuzunun elektronik ortamda oluşturulması, muhafazası, ibrazı ve raporlamasını kapsayan uygulamayı, ifade eder (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487), 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete: Madde 2/1).

“E-Müstahsil Makbuzu”; Tebliğde yer alan şartlara uygun olarak elektronik belge biçiminde oluşturulmuş müstahsil makbuzunu, **“e-Müstahsil Makbuzu (e-MM) Uygulaması”**; GİB tarafından belirlenen standartlara uygun olarak müstahsil makbuzunun elektronik ortamda oluşturulması, elektronik ve kâğıt ortamda muhafazası, ibrazı ve raporlamasını kapsayan uygulamayı, ifade eder (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487), 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete: Madde 2/1).

“E-Defter”; şekil hükümlerinden bağımsız olarak VUK’ a ve/veya Türk Ticaret Kanunu (TTK)’ye göre tutulması zorunlu olan defterlerde yer alması gereken bilgileri kapsayan elektronik kayıtlar bütünü, **“E-Defter Uygulaması”**; GİB ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen format ve standartlara uygun olarak oluşturulan e-Defterlere ilişkin onay süreçlerinin yerine getirilmesi amacıyla hazırlanan www.edefter.gov.tr internet adresinde yer alan uygulamayı, ifade eder (Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No: 1), 13.12.2011 Tarih ve 28141 Sayılı Resmi Gazete: 2.).

“Defter-Beyan Sistemi”; serbest meslek erbabı, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ile basit usule tabi olan mükelleflerin kayıtlarının elektronik ortamda tutulmasına, bu kayıtlardan serbest meslek erbabı ile işletme hesabı esasına göre defter tutanların defterlerinin elektronik olarak oluşturulması ve saklanmasına, vergi beyannameleri, bildirim ve dilekçelerin elektronik olarak verilebilmesine, elektronik ortamda belge düzenlenebilmesine olanak tanıyan ve kapsamda yer alan mükelleflerin GİB veri tabanında yer alan diğer bilgilerini mükelleflerin bilgisine sunan sistemi, ifade etmektedir (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 486), 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete: Madde 4/ç).

Temel kavramlara ilişkin tanımlardan sonra araştırma bulguları değerlendirilebilir.

2.2. Elektronik Belge ve Defter Uygulamalarına Yönelik Betimleyici İstatistikî Bulgu Değerlendirmeleri

E-Belge kapsamında ülkemiz ilk uygulamaları önem arz etmektedir. Türkiye’de *şirketler arası ilk e-Fatura* Filli Boya tarafından kesilmiştir (Referans, 2010). Adını “Beton” ve “Teknoloji” kelimelerinin ilk hecelerinden alan Betek Boya ve Kimya Sanayi AŞ tarafından 30.03.2010’da ilk e-Fatura Başvurusu yapılmış, 28.04.2010’da e-Fatura kesilmiş, 08.11.2010’da ise entegrasyon yöntemiyle kullanıma geçiş için onay alınmıştır (Polat, 2013). E-Fatura için *ilk özel entegratör* banka ING Bank olmuştur (Sözcü, 2013).

Türkiye’de söz konusu uygulamaların başlamasıyla günümüze değin gelişim sürecinin değerlendirilmesi açısından GİB web sayfasından yararlanılarak tarafımızca sadece seçilmiş

tarihler itibariyle betimleyici istatistiki bulgu ile değerlendirme yapılabilir. Söz konusu e- Belgelere yönelik veriler, tablo 1’deki gibi özet şeklinde gösterilebilir.

Tablo 1: E- Belge Uygulamalarına Yönelik Betimleyici İstatistiki Bulgular (18.09.2018)

e-Fatura Uygulaması	397 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği ile getirilen e-Fatura uygulamasında, Mali Mühür Sertifika temin işlemlerini tamamlayarak dâhil olan <i>toplam 80.039 adet kayıtlı kullanıcı</i> bulunmaktadır (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018). Periyodik aralıklarla yapılan araştırmada bu sayı; 29.05.2017’de 62.982 (Tektüfekçi, 2017), 16.12.2016’da 52.442 (Tektüfekçi, 2016), Ocak 2014’te 19.142 (Tektüfekçi, 2014), kurum sayısı Ekim 2013’de ise 3.323 adettir (Tektüfekçi, 2013b).
	421 No.lu VUK Genel Tebliği kapsamında GİB’ ten <i>özel entegrasyon izni almış kurum sayısı 82 adettir</i> (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018). Periyodik aralıklarla yapılan araştırmada bu sayı; 29.05.2017’de 63 (Tektüfekçi, 2017), 16.12.2016’da 57 (Tektüfekçi, 2016), Ocak 2014’de 26 (Tektüfekçi, 2014) ve Ekim 2013’de ise 17’dir (Tektüfekçi, 2013b).
	416, 421 ve 424 No.lu VUK Genel Tebliği kapsamında GİB’ten <i>E-Fatura Saklama Hizmeti Verme izni alan kurumlar 110 adettir</i> (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018). Periyodik aralıklarla yapılan araştırmada bu sayı; 29.05.2017’de 50 (Tektüfekçi, 2017), 16.12.2016’da 44 (Tektüfekçi, 2016), Ocak 2014’de ise 25’tir (Tektüfekçi, 2014).
e-Arşiv Uygulaması	E-Arşiv uygulamasına <i>toplam 18.567 adet kayıtlı kullanıcı</i> bulunmaktadır (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018). Periyodik aralıklarla yapılan araştırmada bu sayı; 29.05.2017’de 7.507 (Tektüfekçi, 2017), 16.12.2016’da 4.621 (Tektüfekçi, 2016), 30.09.2016’da 4.111 ve 01.06.2016’da ise 3.692’dir.
	Arşiv hizmeti vermek için <i>GİB’ ten izin alan özel entegratörlerin toplam sayısı 73 adettir</i> (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018). Periyodik aralıklarla yapılan araştırmada bu sayı; 29.05.2017’de 53 (Tektüfekçi, 2017), 16.12.2016’da 47 (Tektüfekçi, 2016), 30.09.2016 ve 01.06.2016’da 44’tür.
e-İrsaliye Uygulaması	<i>Kayıtlı kullanıcı sayısı toplam 116 adettir</i> (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018). Bu sayı, Ocak 2018’de 10 adettir.
	487 No.lu VUK Genel Tebliği kapsamında GİB’ten <i>özel entegrasyon izni almış kurum sayısı 34 adettir</i> (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018).
e-Serbest Meslek Makbuzu Uygulaması	<i>Kayıtlı kullanıcı sayısı toplam 838 adettir</i> (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018). Bu sayı, Ocak 2018’de 161 adettir.
	e-SMM hizmeti vermek için GİB’ten <i>özel entegrasyon izni almış kurum sayısı 12 adettir</i> (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018). Mart 2018’de 2 adettir.
e-Müstahsil Makbuzu Uygulaması	<i>Kayıtlı kullanıcı sayısı toplam 25 adettir</i> (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018). Bu sayı, Mart 2018’de 8 adettir.
	e-MM hizmeti vermek için GİB’ten <i>özel entegrasyon izni almış kurum sayısı 14 adettir</i> (http://www.efatura.gov.tr , 18.09.2018).

E-Defter kapsamında ülkemiz ilk uygulamaları da önemlidir. Türkiye’de *e-Defter uygulamasına geçen ilk üretim şirketinin Şölen* (Perakende Bülten, 2012) ve *ilk şirketin de Axa Sigorta AŞ* olduğu bilinmektedir.

E-Defter tutulması, kaydedilmesi, onaylanması, saklanması ve ibrazında kullanılacak yazılımın uyumluluk onayı almış bir yazılım olması şartını taşımasını gerekir (Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No:1), 13.12.2011 Tarih ve 28141 Sayılı Resmi Gazete: Madde 3./3.1./3.1.1.). GİB’ten onay almış paket yazılımlara **“uyumlu yazılım”** adı verilmektedir. Söz konusu uyumlu yazılımlardan birisi Netsis’dir. GİB; *ilk e-Fatura entegrasyon çözümü* olarak İzmir merkezli Netsis’i onaylamıştır. (<http://netsis.com.tr>, 2010). Günümüzde Logo’nun Netsis Yazılım’ı satın almasıyla birlikte iki şirket birleşmiştir.

E-Defter uygulamasının ön koşullarından olan e-Fatura kullanıcısı olma zorunluluğu kaldırılmıştır. Söz konusu e-Defter uygulamasına yönelik veriler, tablo 2’deki gibi özetlenebilir.

Tablo 2: E-Defter Uygulamalarına Yönelik Betimleyici İstatistikî Bulgular (18.09.2018)

e-Defter Uygulaması	<p>Türkiye’de toplam 71.580 adet e-Defter kayıtlı kullanıcı bulunmaktadır (http://www.edefter.gov.tr, 18.09.2018). Periyodik aralıklarla yapılan araştırmada bu sayı; 29.05.2017’de 60.380 (Tektüfekçi, 2017), 16.12.2016’da 53.883 (Tektüfekçi, 2016), 30.09.2016’da 50.274 ve 01.06.2016’da 50.058’dir.</p> <p>E-Defter uygulaması için uyumluluk onayı alan toplam yazılımcı sayısı 174, toplam yazılım sayısı 190’dır. Yazılımlar genellikle “E-Defter” olarak adlandırılmış, versiyon/Sürüm No.su açısından her yeni olanı ayrı kabul edilmekte birlikte 1.0 benimsenmiştir. Yazılımlardan, herhangi bir muhasebe programına bağlı olmaksızın tüm muhasebe programlarından kayıtlar olarak e-Defter oluşturan (platform bağımsızlığı olan) çoğunluktadır (http://www.edefter.gov.tr, 18.09.2018). Periyodik aralıklarla yapılan araştırmada bu sayı; 29.05.2017, 16.12.2016, 30.09.2016 ve 01.06.2016 tarihlerinde 186, toplam yazılımcı 169 adettir. Ocak 2014’de 26 (Tektüfekçi, 2014), Eylül 2013’de 16 (Tektüfekçi, 2013b) ve Nisan 2013’de ise 9’dur (Tektüfekçi, 2013a).</p>
----------------------------	---

Tablo 1 ve Tablo 2’den de görüleceği üzere; web tabanlı araştırma sonucu elde edilen betimleyici istatistiksel bulgu ve değerlendirilmelerdeki artışlarla e-Belge ve e-Deftere yönelik Türkiye uygulamasının başlangıç aşamasından günümüze değin nasıl bir gidişat izlediği ortadadır.

Türkiye’de bu denli kayıtlı kullanıcının bulunduğu uygulamalara ilişkin olarak “*Acaba E-Belge ve e-Defter Kontrolü ile Denetimi ne şekilde yapılmaktadır?*” sorusuna cevap aramak yerinde olacaktır.

3. E-DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE ELEKTRONİK BELGE VE DEFTER KONTROLÜ İLE DENETİMİ¹

Çalışmada bu başlık altında öncelikle e-Belge sonra e-Defter kontrolü ile denetimi irdelenecektir.

3.1. Elektronik Belge Kontrolü ve Denetimi

Çalışmanın bu alt başlığında sırasıyla; en temel belge olan e-Fatura, sonra EFKS ve e-Arşiv Fatura, ardından e-İrsaliye, e-Serbest Meslek Makbuzu ile e-Müstahsil Makbuzu kontrolü ve denetimi ayrıntılı bir şekilde ele alınıp incelenecektir.

E-Fatura Kontrol ve Denetimi

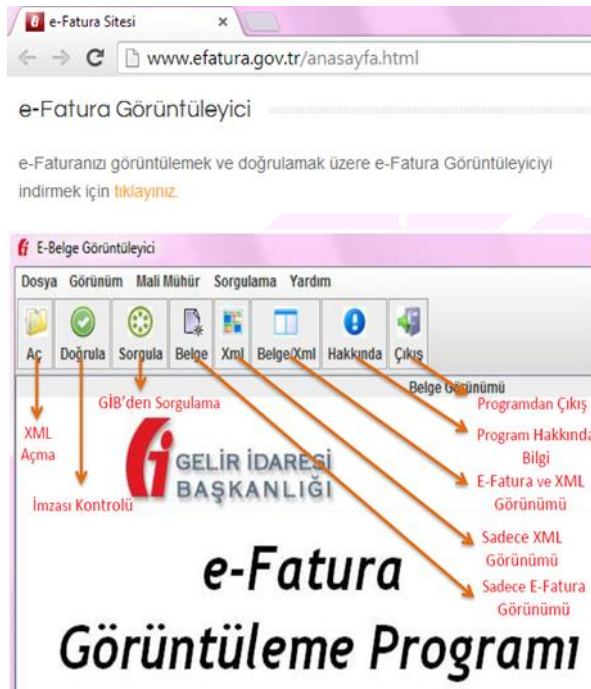
Maliye Bakanlığı GİB, e-Fatura’da da sorumluluğu faturayı alan firmaya vermiştir. Mükellefler aldıkları e-Faturanın mali mührünün doğruluğunu kontrol etmelidirler. Mükellef, kendi bilgi işlem sistemi GİB sistemine bağlı olsa da, özel entegratör veya GİB e-Fatura Portal sistemi kullansa da e-Faturanın kontrol sorumluluğu faturayı alan firmanındır (Bkz. Tektüfekçi, 2016).

¹ Elektronik uygulamaların kontrolü ve denetimi konusu; tarafımda öncelikle bilimsel kitap çalışmasında ele alınmış olup, sonra 11-13 Ekim 2017 tarihleri arasında Tiran-Albania’da düzenlenen 14th International Conference on Accounting (MODAV-ICA2017)’de genişletilmiş özet bildiri olarak sunulmuştur. Bu makalede; çalışma konusu kapsamlı bir şekilde ele alınıp irdelenmiştir. Türkiye’de e-Dönüşüm sürecinde yaşanan değişim ve gelişmelere paralel olarak cari yılda yeni güncel uygulamaların da dâhil edilmesiyle özgün bir makale çalışması olmuştur.

E-Faturanın geçerli hâli GİB üzerinden başarıyla geçmiş XML’idir. Faturanın GİB üzerinden başarıyla geçip geçmediğinin kontrolü (e-Fatura sisteminde olmayanlar tarafından da) sorgulanması ancak fatura XML’i üzerinden, *e-Fatura Görüntüleyici program aracılığıyla* yapılabilir (e-Fatura Görüntüleyici (Kullanım Kılavuzu), 2015: 5). E-Fatura Portalı, Internet Explorer, Mozilla Firefox vb. Java’nın çalışmasını engellemeyen tarayıcılar ile uyumlu olarak çalışır (Google Chrome tarayıcısı Javayı desteklememektedir). Bazı web tarayıcılarının javaapplet desteğini kaldırması veya kaldıracağı olması nedeniyle imzalama işlemleri için (giriş, fatura onaylama, başvuru) imzalama aracı geliştirilmiştir. İmzalama aracının çalışması için bilgisayarda Java’nın (JRE) sadece bir adet (en az 1.7 ve 32 Bit) sürümünün bulunması gerekmektedir (İmzalama Aracı (Kullanım Kılavuzu), 2016: 5; E-Fatura Uygulamasını GİB-Portal Yöntemi ile Kullanan Mükelleflerin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar, 2016: 1). 01.04.2014’ten itibaren bir ayda yüklenebilecek fatura sayısı 500 adetle sınırlandırılmıştır.

E-Faturayı görüntülemek ve doğrulamak üzere e-Fatura Görüntüleyici Versiyon 1.4 (Java 1.8 101 ve üstü sürümle çalışır) bulunmaktadır. Görüntüleyicinin ekran görüntüsü şekil 1’deki gibi görselleştirilebilir.

Şekil 1: E-Fatura Görüntüleyici Ekran Görüntüsü

Kaynak: e-Fatura Görüntüleyici (Kullanım Kılavuzu), 2015: 6.

Şekil 1’den de görüleceği üzere; “*E-Fatura Görüntüleme Aracı*” programı menü seçenekleri; aç, doğrula, sorgula, belge, XML, hakkında ve çıkış şeklindedir. E-Fatura/Uygulama Yanıtını içeren XML dosyası ilgili klasörden bulunarak “Aç” butonu yardımıyla seçilir. Açılan E-Fatura/Uygulama Yanıtı XML dosyasının imzası/mali mührü “Doğrula” butonu yardımıyla kontrol edilir. “Mali mühür doğrulandı” bildirimi görülürse e-Faturanın kim tarafından düzenlendiği kısmı doğrulanmış olacaktır. “Mali Mühür Geçersiz!” yazısı çıkarsa fatura imzalandıktan sonra üzerinde değişiklik yapılmış demektir. İlk imzalama işlemi sırasında yanlış işlem yapılmış veya fatura doğru şekilde hiç imzalanmamış olabilir. Bu durumda e-Fatura geçersiz olacak ve herhangi bir resmi işlemde bulunamayacaktır. Açılan XML’ in GİB sisteminden başarıyla geçip geçmediğini ve ticari faturaysa alıcı tarafından başarıyla kabul/ret yanıtı verilip verilmediği “Sorgula” butonuyla sorgulanır. “İlgili fatura GİB sisteminden geçmiş ve alıcıya ulaştırılmıştır” mesajı gelirse, fatura alıcıya iletilmiş demektir. Ancak temel fatura ise alıcı noter gibi harici yollarla reddedebilir. “İlgili fatura GİB sisteminden geçmemiş ve alıcıya ulaştırılmamıştır” mesajı gelirse, fatura GİB’ten

başarısız olmuştur. Hatalı veya sistemin takıldığı durumlarda bu sorunla karşılaşılmaktadır. “İlgili fatura GİB sisteminden geçmiş ve alıcı faturayı reddetmiştir” mesajı gelirse de ticari fatura kesilmiş demektir. Karşı taraf faturayı tamamen kabul etmemiş anlamını taşımaktadır. Açılan XML’ in sadece XSLT görüntüsü “Belge” butonuyla, sadece XML görüntüsü ise “XML” butonuyla gösterilir. Açılan XML’ in gerek XSLT ve gerekse de XML formatları “Belge/XML” butonuyla birlikte gösterilir. E-Fatura Görüntüleyici programının sürümüne ilişkin bilgi “Hakkında” butonuyla verilir. Programdan “Çıkış” butonuyla da programından çıkış yapılır (Gülten ve Erdem, 2016: 45-47).

EFKS ile E-Arşiv Fatura Kontrol ve Denetimi

E-Fatura kontrolü ile e-Arşiv Fatura kontrolü birbiri ile sıklıkla karıştırılmaktadır (<http://www.habertr.org>) E-Arşiv Fatura ek bir program kullanmadan veya e-Fatura Görüntüleme Aracı gibi bir araca başvurmadan da kontrol edilebilir. e-Arşiv Faturanın doğrulaması online olarak <http://www.efatura.gov.tr/earsivsorgula.html> adresinden; Satıcı Vergi Kimlik No veya TC Kimlik No, Fatura No, Ödenecek Tutar ve Güvenlik Kodu gibi bilgiler yazıldığında yapılabilmektedir. Sistemi kullananlara ilişkin faturalar <http://www.efatura.gov.tr/efkssorgu.html> adresinden aynı bilgilerle sorgulanabilmektedir.

Buna göre; EFKS sorgulama ekranı şekil 2 ve e-Arşiv Fatura sorgulama ekranı şekil 3’deki gibi görselleştirilebilir.

Sekil 2: EFKS Sorgulama Ekran Görüntüsü

Kaynak: <http://www.efatura.gov.tr/efkssorgu.html>

Sekil 3: E-Arşiv Fatura Sorgulama Ekran Görüntüsü

Kaynak: <http://www.efatura.gov.tr/earsivsorgula.html>, 09.09.2018.

E-Arşiv Faturanın alıcıya elektronik ortamda iletilmesi durumunda ileti mesajında UBL-TR formatının görüntülenmesinin, imza/mühür doğrulamasının ve gerektiğinde kâğıt

çıktı alınmasının (internet üzerinden yapılan satışta mal iadesi durumu gibi) nasıl yapılacağına dair bilgi verilmeli, alıcı GİB'in www.efatura.gov.tr adresinden sunduğu **e-fatura görüntüleme aracı** hakkında bilgilendirilmelidir. Bu veriler XADES-BES standardı kullanılarak mali mühür/NES ile imzalanmalıdır. Ayrıca, e-Arşiv faturanın hangi tarihten itibaren GİB üzerinden sorgulanıp doğrulanabileceği hakkında bilgiye yer verilmelidir. Fatura formatı olarak özel izinle PDF kullanılıyorsa PADES standardı kullanılarak mali mühür/NES ile imzalanmalı, pdf ekine yayınlanan şema ve şematron kurallarına uygun UBL-TR fatura XML'i eklenmelidir (Elektronik Arşiv Kılavuzu, 2018: 37).

E-Arşiv uygulamasına (e-Arşiv Fatura, e-Müstahsil Makbuzu ile e-Serbest Meslek Makbuzu vb. diğer e-Belge uygulamalarına) Portal haricindeki yöntemlerle dâhil olan mükellefler ve bu uygulamalar kapsamında hizmet verme konusunda GİB'ten izin alan özel entegratörler, e-Arşiv Raporlarını (*e-Arşiv Fatura, e-Müstahsil Makbuzu ile e-Serbest Meslek Makbuzu vb. diğer e-Belgelere ait raporları*) aylık olarak oluşturup göndermelidir. Raporların, aktarım süresi içerisinde mali mühür ya da NES ile zaman damgalı olarak onaylanması zorunludur (Elektronik Arşiv Kılavuzu, , 2018: 34).

E-İrsaliye Kontrol ve Denetimi

E-İrsaliye uygulamasında Merkez; kendine gelen her zarfın XSD ve şematron kontrolü ile imza ve mühür varlığının kontrolünü yapar. Ancak doğrulamasını yapmaz. Gönderici ve alıcı adres kontrolünü yapar. İrsaliye kullanıcısı olmayan mükellefler e-fatura kullanıcısı olsa dahi irsaliye belgesi gönderip, alamazlar. İrsaliye belgesi gönderim ve alımı için mükelleflerin, kullanıcı listesinde belirtilen e-İrsaliye etiketleri kullanılmalıdır (e-Fatura Uygulaması (Entegrasyon Kılavuzu), 2018: 21).

E-SMM Kontrol ve Denetimi

E-Serbest Meslek Makbuzu uygulamasında kullanılan elektronik belge formatı, üzerinde mali mühür/NES taşımaya, belge üzerinde doğrulamaya, görüntülemeye, istenen işlenebilir veri formatını taşımaya ve kâğıt baskı almaya olanak veren genel tanınırlığa sahip bir format olmalıdır. E-Serbest Meslek Makbuzunun alıcıya kâğıt ortamda iletilmesi durumunda, alıcıya verilen kâğıt çıktı üzerinde okunacak format ve standartta, söz konusu makbuzun elektronik ortamda da hangi platformdan indirilebileceği ve e-SMM'nin hangi tarihten itibaren GİB üzerinden sorgulanıp doğrulanabileceği hakkında bilgiye de yer verilmelidir. Ayrıca format olarak izinle PDF kullanılıyorsa PADES standardı kullanılarak mali mühür/ NES ile imzalanmalı ve yayınlanan şema ve şematron kurallarına uygun XML'i eklenmelidir (Elektronik Arşiv Kılavuzu, 2018: 38). Düzenlenecek e-SMM'lerin GİB sisteminden elektronik ortamda sorgulanması ve doğrulanmasına olanak vermek üzere; karekoda veya barkoda belge üzerinde yer verilmesi zorunludur (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487), 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete: Madde 5/5).

E-SMM sorgulama ekranı şekil 4'teki gibi görselleştirilebilir.

Şekil 4: E-Serbest Meslek Makbuzu Sorgulama Ekran Görüntüsü

e-Serbest Meslek Makbuzu Sorgulama

(e-SMM Sisteminde Kayıtlı Serbest Meslek Makbuzu İçin Geçerlidir.)

Satıcı VKN/TCNO:

Serbest Meslek Makbuzu No:

Brüt Ücret:

Güvenlik Kodu:

Net: Güvenlik kodunu plasmorajanc altına yazınız.

Gönder

SERBEST MESLEK MAKBUZU SORGULAMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

- 1 - Sorguladığınız Serbest Meslek Makbuzunun e-SMM Uygulaması kapsamında düzenlenip düzenlenmediğinden emin olunuz. (e-SMM kapsamında serbest meslek makbuzu düzenlemeye yetkili mükellefler [e-SMM Uygulamasına Kayıtlı Mükellefler Listesi](#) bulunmaktadır.)
- 2 - Serbest Meslek Makbuzu düzenleyen mükellefin Vergi Kimlik Numarası/TC Kimlik Numarası bilgilerinin doğru giriştiğinden emin olunuz.
- 3 - Serbest Meslek Makbuzu üzerinde yer alan Serbest Meslek Makbuz numarasının doğru bir şekilde giriştiğinden emin olunuz.
- 4 - Serbest Meslek Makbuzu üzerinde ödenecek tutar ile genel toplam veya toplam tutar geldinde farklı tutar alanları bulunmaktadır. Serbest Meslek Makbuzu sorgularken ödenecek tutar bilgisinin ve bu tutarın karşılığının doğru giriştiğinden emin olunuz.
- 5 - Güvenlik kodu karmaşık harf ve sayılardan oluştuğundan bu diziye doğru bir şekilde giriştiğinden emin olunuz.

Kaynak: <http://www.efatura.gov.tr/esmmsorgula.html>, 09.09.2018.

E-MM Kontrol ve Denetimi

E-Müstahsil Makbuzunda kullanılan elektronik belge formatı, üzerinde mali mühür/NES taşımaya, belge üzerinde doğrulamaya, görüntülemeye, istenen işlenebilir veri formatını taşımaya ve kâğıt baskı almaya imkân veren genel tanınırlığa sahip bir format olmalıdır. Formatı olarak UBL-TR CreditNote formatı genel olarak kullanılacak yöntemdir. Belgenin alıcıya elektronik ortamda iletilmesi durumunda ileti mesajında UBL-TR formatının görüntülenmesinin, imza/mühür doğrulamasının ve gerektiğinde kâğıt çıktı alınmasının(internet üzerinden yapılan satışta mal iadesi durumu gibi) nasıl yapılacağına dair bilgi verilmeli, alıcı GİB'in www.efatura.gov.tr adresinden sunduğu *e-fatura görüntüleme aracı* hakkında bilgilendirilmelidir. Bu veriler XADES-BES standardı kullanılarak mali mühür/ NES ile imzalanmalıdır (Elektronik Arşiv Kılavuzu, 2018: 39). Düzenlenecek e-MM'lerin GİB sistemlerinden elektronik ortamda sorgulanması ve doğrulanmasına olanak vermek üzere; karekoda veya barkoda belge üzerinde yer verilmesi zorunludur (Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487), 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete: Madde 4/5).

E-İrsaliye'den sonra e-SMM ve e-MM-İrsaliye uygulaması çok yeni uygulamalar olduğundan kontrolü de kısaca aktarılmıştır. E-Belge kontrol ve denetiminden sonra e-Deftere geçilebilir.

3.2. Elektronik Defter Kontrolü ve Denetimi

Çalışmada bu alt başlıkta; bilanço esasına göre tutulan yevmiye defteri ve defter-i kebir ile başlayan e-Defter uygulaması, sonra Defter Beyan Sistemi kontrolü ve denetimi ayrıntılı bir şekilde ele alınıp incelenecektir.

E-Defter Kontrol ve Denetimi

E-Defter, bir aylık dönem için oluşturulmaktadır. İzleyen 3. ayın sonuna kadar <http://www.e-defter.gov.tr> web sayfası üzerinden GİB' e yüklenmektedir. GİB' ten mali mühür ile onay beratı alındıktan sonra defterde bir değişiklik yapılamamaktadır. İlgili ayın defteri oluşturulduktan, GİB beratı alındıktan sonra geriye dönük düzeltme için mevcut kaydı silip GİB'ten yeni bir berat alınamaz. Bunun yerine içinde bulunulan cari dönemde, geçmiş dönem hatalı işlemi için gerekli muhasebe düzeltme kaydı yapılmalıdır. İlgili ayda oluşturulup GİB berat dosyası alınan e-Defter'e, sonradan gelen bir fatura işlenemez. Bu faturalar ancak sonraki aylara işlenebilir. Şirketlerde e-Defter oluşturulurken, daha sıkı bir "*ön denetim*" (örneğin, ters bakiye veren cari hesapların mevcudiyeti, belgesiz ve izah edilemeyen hesaplar arası virmanların yapılması, ödeme belgelerinin doğruluğu vb.) muhasebeci ve denetçi tarafından gerçekleştirilmektedir. E-Defter uyumlu yazılımlar, kesinlikle vergi denetimi yapmamakta ve şu aşamada GİB denetimi yapılamamaktadır. *Vergi Denetim Kurulu* denetimi yapacaktır (Ertürk, 2014: 3;18-19). Çünkü e-Defter yazılımının bünyesinde vergi denetimine ilişkin herhangi bir analiz/kontrol işlemi bulunmamakta, e-Defter beratı yüklenirken, beraberinde muhasebe kayıtları da GİB'e aktarılmamaktadır. GİB'e onaylatılan defterde hata yapılırsa düzeltme olanağı vardır (Doğan, 2014: 22-23). Denetim elemanı; mükellefin ibraz ettiği e-Defter ve beratını aldıktan sonra, <http://www.edefter.gov.tr> web sayfasından edindiği "*e-defter görüntüleme aracı*" ile teyit edecektir. Mükellef e-Defteri imzalayıp/mühürleyip imza değerini/mühür değerini berata taşır. Bu beratı, "e-Defter uygulaması" üzerinden GİB sistemine yükler, GİB kendi mali mührünü vurur ve böylece berat, e-Deftere hukukilik ve delil olma özelliğini kazandırır. E-Defter görüntüleme aracıyla; e-Defterin imzasının veya mührünün doğru olup olmadığı, e-Defter beratında bulunan mükellef imzası veya mührünün doğru olup olmadığı, e-Defterde bulunan mükellef imzası veya mührü ile e-Defter beratında bulunan deftere ait imza veya mühür değerinin birbiriyle aynı olup olmadığı, e-Defter beratında bulunan GİB mali mührünün doğru olup olmadığı, kontrolü yapılarak e-Defterin

doğruluğu teyit edilir (Doğan, 2012: 43-44; 49). E-Defter' in bütünlüğü ve doğruluğu teyit edildikten sonra ise kayıtlar üzerinde hesap kontrolleri yapılacaktır (TÜRKKEP, 2016: 10).

Bilgisayarda en az Java 7 64 bit kurulu olmalıdır. Java 8'de de uygulama çalışmaktadır (E-Defter Görüntüleyici (Kullanım Kılavuzu) v 1.0, 2016: 4). Defterleri görüntülemek ve doğrulamak üzere e-Defter Görüntüleyici büyük versiyonu (64 bit Windows ile Java 7 ve üstü 64 bit ile çalışır.) ve e-Defter Görüntüleyici standart versiyonu (Java 7 ve üstü sürümle çalışır.) bulunmaktadır. Görüntüleyicinin görünümü şekil deki gibi görselleştirilebilir.

E-Defter uygulaması paket yükleme, kontrol ve silinmesine yönelik ekran görüntüsü şekil 5'teki gibi görselleştirilebilir.

Şekil 5: GİB E-Defter Uygulaması Ekran Görüntüsü

Kaynak: e-Defter (Uygulama Kılavuzu), 2018: 27.

Denetim elemanları, ister mükellefin bilgi işlem sistemlerine bağlanarak mükellefin bilgisayarında, isterlerse de e-Defteri kendi bilgisayarına indirerek uzaktan denetimi sağlayabilirler (e_defter_sunumuantea.pdf, 2016: 190). Örneğin; Portekiz ve Hollanda gibi bazı AB ülkelerinde, e-Defter sistemlerine benzer sistemler bulunmakta, vergi idarelerince geliştirilen özel programlar veya özel sektör kuruluşlarının geliştirdiği paket analiz programları ile e-Defter içeriğine dönük veri ve vergi incelemesi yapılmaktadır. Portekiz'de OECD tarafından 2005 yılında ilk versiyonu yayımlanan Elektronik Denetim Dosyası (Standart Audit File for Tax-SAF-T) ile Gelir İdaresine dosyasını sunmasından önce ön inceleme ve hataların ayıklanması amacına yönelik gerek uygunluk gerekse de mantıksal denetim vardır. Ancak XBRL' in, SAF-T'ye göre üstünlüğü söz konusudur (Doğan, 2012: 46; 49; 59-60).

Türkiye'de e-Defter, muhakkak GİB' in yayımlanmış olduğu güncel şema ve şematron kontrollerinden geçirilir. Bu kontroller, GİB' ten onay almış uyumlu yazılım programları aracılığıyla yapılır. Böylece sorumluluk kullanıcıyla birlikte bu onayı alan firmalara ait olacaktır. Şema ve şematron kontrollerinden geçmeyen defterin beratı hiçbir şekilde oluşturulmamalıdır. Ayrıca uyumlu yazılım programı alınan hataları toplu ve anlaşılır bir dilde kullanıcıya sunulmalıdır. Hatalar düzeltildikten sonra defter yeniden oluşturularak imzalanmalı, şema ve şematron kontrolünden yeniden geçirilerek süreç devam ettirilmelidir. Ön kontroller sonucunda ortaya çıkan hatalar kullanıcılar tarafından düzeltilerek süreç yeniden başlatılır. Uyumlu yazılımlar, kesinlikle kullanıcılarının adına, hata çıkan veriye veya XML de şema/şematron sonucu alınan hataya müdahale edip düzeltme yapmamalıdır. Uyarı mesajları ile kullanıcılar yönlendirilmeli ve hatanın kullanıcı tarafından düzeltilmesi sağlanmalıdır. Beratın da şema ve şematron kontrolleri yapılır. Bu kontroller de yazılım uyumluluk onayı alan firmaların sorumluluğundadır. Uyumlu Yazılımların kontrolünün ardından, GİB' e beratlar gönderilmeden önce kullanıcıların da defter ve beratlarını görüntülemeleri ve muhasebe kayıtlarının, oluşturulan e-Defterlere tam ve uygun olarak aktarılıp aktarılmadığını kontrol etmeleri gerekir. Yazılım firmalarının, kullanıcıların oluşturduğu muhasebe kayıtları ile oluşturulan e-Defterler arasındaki kontrolü sağlayabilmek amacıyla e-Defterlere ait özet bilgileri kullanıcılara sunmaları ileride oluşabilecek hataların önüne geçebilecektir. Tüm defter ve beratlarda olduğu gibi uyumlu yazılım programları GİB' ten alınan imzalı beratlar

için de yazılım uyumluluk kılavuzunda belirtilen hususları (şema ve şematron, beratın boş olup olmadığı, imza değeri vb.) kontrol etmekle sorumludur. GİB’ ten indirilen beratın kontrol sonucunun başarısız olması durumunda GİB ile irtibata geçilmelidir. GİB’ in uygulamasına beratlar yüklenmediği sürece, uyumlu yazılım programı üzerinden defter (yevmiye defteri ve defteri kebir) ve berat (yevmiye defter beratı ve defteri kebir beratı) silinebilir. Ancak silinen defter ve beratlar yeniden oluşturulmalı ve sürecin sonunda muhakkak GİB uygulamasına yüklenerek, GİB’ ten imzalı berat alınmalıdır. GİB imzalı berat edinilmediği sürece oluşturulan defterlerin yasal geçerliliği olmayacaktır. Yasal yükleme süresi geçmemiş olan defterlerin, hatalı olması durumunda, ilgili beratların e-Defter uygulamasından silinmesi ve defterlerin yeniden oluşturulup söz konusu defterlere ilişkin beratların, e-Defter uygulamasına yüklenmesi olasıdır. Yasal yükleme süresi içinde yapılan silme işlemlerinde yazılımla firmalar, söz konusu beratların e-Defter uygulamasından da silinip silinmediğini kontrol ederler. Web servis aracılığıyla; kullanıcıların GİB uygulamasına doğrudan uyumlu yazılım programı üzerinden beratlarını iletebildiği bir yöntem olup, uyumlu yazılım onayı almış tüm firmaların web servis kullanma hakkı bulunmaktadır. Tercihen bunu kullanan firmalar, müşterilerine ait beratların doğrudan GİB’e iletilmesi ve GİB’ten imzalı beratın alınması için kendi yazılımlarında gerekli düzenlemeleri <http://www.edefer.gov.tr> web sayfasında yayımlanan “webservice kılavuzuna” göre yapmalıdır. E-Defterin, incelemeye/denetime konu olması durumunda; inceleme/denetim elemanı tarafından talep edilen yasal yükleme süresi geçmemiş dönem defterlerinin oluşturulup ilgili beratların e-Defter uygulamasına yüklenmesi ve bu şekilde inceleme/denetim birimlerine teslim edilmesi gerekir. GİB e-Defter sisteminde bir sorun oluşması sonucu yasal süreler dâhilinde yüklenmeye çalışılan beratlarla zaman damgası eklenir (e-Defter (Uygulama Kılavuzu) 2018: 25-28).

Yetkili birimlere elektronik ortamda ibraz edilen e-Defter berat dosyalarının görüntülenebilmesi için öncelikle <http://www.edefer.gov.tr/dosyalar/berat.xslt> adresinden berat.xslt dosyası indirilir. Bu dosya ile elektronik ortamda ibraz edilen berat dosyası (GIB-1234567890-201101-KB-000000.xml, GIB-1234567890-201101-YB-000000.xml, gibi görünen dosyalar)* aynı klasör içine koyulur ve “İnternet Explorer” ya da “Mozilla Firefox” internet tarayıcısı seçilerek görüntüleme yapılabilir (E-Defter Beratlarının Görüntülenmesi Hakkında Duyuru, 01.02.2018).

E-Defter Genel Tebliği ile öngörülen süreler; e-Defterlerin belirlenen format ve standartta oluşturulması, imzalanması, oluşturulan e-Defterlerin şema ve şematron kontrollerinden geçirilerek gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarının tamamının e-Deftere sağlıklı bir şekilde aktırılmış olup olmadığının kontrolü ile e-Defter Berat dosyalarının oluşturulması, imzalanması ve bu beratların GİB sistemine yüklenmesi için öngörülen azami süreyi belirlemektedir. Belirlenen süreler, beyanname ve ödeme sürelerini herhangi bir şekilde etkilememektedir (<https://www.defter.gov.tr>, 09.09.2018).

Muhafaza ve ibraz yükümlülüğü, arşivlenen faturaların doğruluğuna, bütünlüğüne ve değişmezliğine ilişkin olan her türlü e-kayıt ve veri, veri-tabanı dosyası, saklama ortamıyla doğrulama ve görüntüleme araçlarının tümünü kapsar. GİB tarafından belirtilen usul ve esaslara aykırı e-Fatura düzenleyen, e-Defter tutan mükelleflere ceza uygulanır.

Defter Beyan Sistemi Kontrolü ve Denetimi

E-Defter Beyan sistemi; bir muhasebe programına ihtiyaç duyulmaksızın internet olduğunda vergisel ve ticari işlemlerin elektronik ortamda kayıt altına almakta, kırtasiyeciliği azaltmakta, defter tasdikine ihtiyaç duyulmamakta, defter muhafaza maliyeti oluşmamakta, fatura ve makbuz gibi belgelerin elektronik olarak düzenlenebilmesi gibi olanaklar sayesinde yükümlülüklerle ilişkin bürokratik işlemler ve uyum maliyetlerini azaltmakta, kayıt dışı ekonomi ile etkin bir şekilde mücadele edilmesini ve vergiye gönüllü uyumun artırılmasını sağlamaktadır (<https://www.defterbeyan.gov.tr>, 12.03.2018).

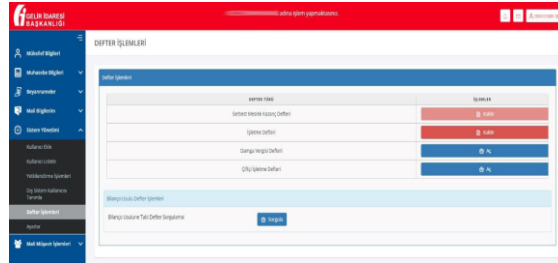
GİB Defter Beyan Sistemi kullanımı <https://portal.defterbeyan.gov.tr> ile gerçekleştirilmektedir. Sisteme giriş yapılması için alt kullanıcı ve dış kullanıcı tanımlamaları da mevcuttur.

Defter Beyan Sistemi uygulaması, Serbest Meslek Defteri için başlatılmış olup, yazılımlardan otomatik aktarım yapılabilmektedir.

Serbest meslek defterinin, bilanço usulüne tabi defter tutan ve beyannamelerini e-beyanname programı (BDP) aracılığıyla gönderemeyen mükelleflerin beyannamelerini e-beyanname programından (BDP) gönderebilmeleri için, Defter-Beyan Sisteminde bilanço usulüne tabi defter sorgulama işlemleri yapması gerekmektedir. Aynı şekilde serbest meslek defteri yanında, bilanço usulüne tabi defter tutmayan mükelleflerden, Defter-Beyan Sistemi üzerinden beyanname gönderebilmesi gerektiği halde, sistemde beyannameler menüsü görünmeyen mükellefler de Defter-Beyan Sisteminde bilanço usulüne tabi defter sorgulama işlemleri yapmalıdırlar. Bilanço usulüne tabi defter sorgulama işlemi gerek meslek mensubunun kendisi için gerekse de mükellef yönetiminden seçeceği mükellefi için yapılabilir. Bunun için de “Sistem Yönetimi” başlığı altındaki “Defter İşlemleri” sekmesinden Bilanço Usulü Defter İşlemleri bölümündeki “Sorgula” butonu tıklanır (bilanco-usulune-tabi-defter-sorgulama-kilavuzu-vol1,18.04.2018).

GİB Defter Beyan Sistemi defter işlemleri ekran görüntüsü şekil 6’daki gibi görselleştirilebilir.

Şekil 6: GİB Defter Beyan Sistemi Defter İşlemleri Ekran Görüntüsü

Kaynak: bilanco-usulune-tabi-defter-sorgulama-kilavuzu-vol1, 18.04.2018.

E-Defter uygulamaları kontrolü ve denetimi irdelendikten sonra seçilen uyumlu yazılımlar açısından konu örneklendirilebilir.

4. E-DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE ELEKTRONİK BELGE VE DEFTER KONTROLÜ İLE DENETİMİNE YÖNELİK YAZILIM ÇÖZÜM ÖRNEĞİ

Muhasebenin temel işlevi belgelemek başta e-Belge kapsamında; e-Fatura, e-İrsaliye, e-Arşiv Fatura, E-SMM, E,MM, E-Bilet, E-Yolcu listesi ile muhasebeye belgelenen finansal nitelikteki işlemlerin muhasebenin kaydetmek ve sınıflandırmak işlevleri yerine getirilirken başlangıç aşamasında yevmiye defteri ve defteri kebir ile başlayan e-Defter uygulaması, yine Defter Beyan Sistemi kullanımına ilişkin <http://www.gib.gov.tr> web sayfasından ulaşılan güncel bilgilerin yanı sıra yazılımlar içerisindeki yeri ve önemine yönelik örneklendirme yapmak yararlı olacaktır.

Yazılımların e-Fatura, e-Arşiv, e-Defter çözümleri bulunmaktadır. Ayrıca e-Dönüşüm ile ilgili belgeleri saklama hizmetleri kapsamında muhafaza etmektedirler. Tesadüfi seçilen uyumlu yazılım Luca’dır. Luca Projesi, “Bulut Mimarisi” teknolojisinin “Yazılım Servis olarak Sunulması (SaaS)” Modelinin Türkiye’deki ilk başarılı ve ödüllü uygulamasıdır. Luca Muhasebe Yazılımı (Mali Müşavir Paketi/MMP) temel olmak üzere Luca Net KOBİ Ticari Yazılım ve Luca KOZA Ticari Yazılım vd. çözümler sunmaktadır Luca yazılımında e-Fatura ve e-Arşiv Faturası çözümü için ayrıca ticari yazılımlara üyelik gerekmektedir. Bunun yanı sıra Luca e-Defter çözümünü Luca MMP’de sunmaktadır (<http://www.luca.com.tr>, 09.09.2018). Luca ekran görüntüsü şekil 7’deki gibi görselleştirilebilir.

Şekil 7: Luca MMP Muhasebe-Kişisel Modülü>Yardımcı Programlar Ekran Görüntüsü

Kaynak: <http://www.luca.com.tr>, 09.09.2018.

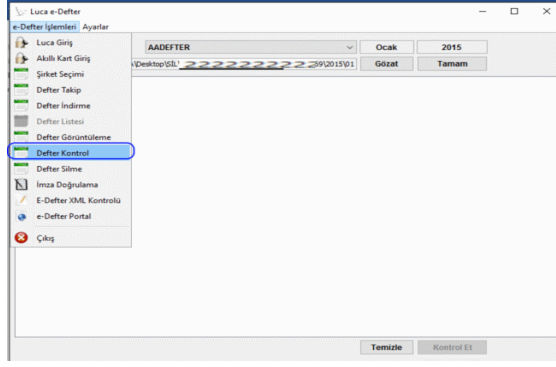
Kişisel Modülü>Yardımcı Programlar>Luca Defter Döküm Programı Kurulum alt sekme ile sağlanabilmektedir. Yükletilen program Luca e-Defter Uygulamasıdır. Luca MMP ile e-Defter uygulamasına geçmiş olan firmaların defter beratları oluşturulmakta ve GİB e-Defter Portalına şifre ile bağlanılarak yüklenmektedir. Yine e-Defter ve berat oluşturma işlemleri Luca’da *Kişisel Modülü>Yardımcı Programlar>Luca E-Defter* programı indirilerek yapılmaktadır. Luca MMP yanı sıra Luca’dan gönderilen e-Defter beratlarının saklanması, e-Defter GİB Kontrolleri (Teknik Uyum Kontrolleri) vd. işlemlerini de gerçekleştirmektedir. Ancak hizmetler ayrı bir üyelik gerektirmektedir. Ayrıca Luca Nette Arşiv ile “*e-Defter doğrulama*” yapmaktadır. Böylece e-Defterler GİB’in yaptığı doğrulamadan geçmekte, hatta GİB’in yaptığı kontrollerden başka ek kontrolleri gerçekleştirilmektedir.

Luca yazılımının kontrolün ne şekilde yapıldığı yardım menüsünden yararlanılarak kısaca aktarılabilir ([http://auyg.luca.com.tr/Luca/yaritim.do? time= 1482182385103](http://auyg.luca.com.tr/Luca/yaritim.do?time=1482182385103), 09.09.2018).

E-Defter İç Kontrolü e-Defteri göndermeden önce e-Defter İç Kontrol menüsünden yevmiye kayıtlarında e-Defteri de kapsayan eksiklikler olup olmadığı kontrol edilebilmektedir. Bu menü, e-Defter gönderiminde yevmiye maddelerinde dikkat edilmesi gereken bazı noktalarda defteri göndermeden önce tüm ayın fişlerini tarayıp örneğin; ters bakiye kontrol, belge türü girilmemiş kayıtları listeleme, ödeme yöntemi girilmemiş kayıtları listeleme, evrak numarası ve evrak tarihi kontrolü, kasa bakiye ve banka bakiye seviyesi kontrolü için eksiklikler hakkında uyarı göndermektedir. Defter Kontrol uygulaması ile seçilen döneme ait klasörlerdeki oluşturulan berat, defter ve GİB onay kontrolü yapılmaktadır. E-Defter XML kontrolü ise GİB tarafından belirlenen şema kontrolünü gerçekleştirmektedir.

Luca e-Defter İşlemleri menüsü ve alt sekmeleri Defter Görüntüleme, Defter Kontrol, e-Defter XML Kontrolü, e-Defter Portalı vd. alt sekmesi ekran görseli şekil 8’deki gibidir:

Şekil 8: Luca e-Defter İşlemleri Ekran Görüntüsü

Kaynak: <http://www.luca.com.tr>, 09.09.2018.

E-Defterlerin beratlarının GİB'e e-Defter Portalına gönderilip onaylanması sürecinde gün sınırlaması vardır. Söz konusu gün sınırını aştıktan sonra onaylı beratların silinmesi veya yeniden gönderilmesi söz konusu olmamaktadır. Süresi içinde oluşturulan henüz onaya gönderilmemiş olan veya GİB e-Defter Portalına gönderilip onaylanan e-Defter beratları için yevmiye kayıtlarında güncelleme yapmak ve yeniden ilgili ay beratı oluşturmak olasıdır.

Defter Beyan Sisteminde berat uygulaması olmadığı gibi e-Defter uygulamasında olduğu gibi dönemsel olarak berat yükleme gibi bir işlem de bulunmamaktadır. Yazılımlar üzerinden Sisteme beyanname gönderilmesi olası olmayıp, beyanname oluşturma, onaylama ve gönderme işlemi sadece Defter Beyan Sisteminden yapılmaktadır (<http://www.edefter.gov.tr>, 09.09.2018). Ancak otomatik aktarım işlemleri de söz konusudur. Luca'da yapılan kayıtların uygun bir şekilde çevrilerek online aktarılması yönündeki çalışmalar tamamlanmış ve Serbest Meslek Defteri için geçerli Defter Beyan Sistemi uygulaması başlatılmıştır (lucadan_gelismeler.pdf2018).

5. SONUÇ

Türkiye'de e-Dönüşüm sürecinde; GİB tarafından e-Belge ve e-Defter uygulamalarına geçilmiş olup, söz konusu uygulamaların kontrolleri ve sorgulamaları yapılmaktadır. 2010 yılında 397 VUK Genel Tebliği e-Fatura ile başlayan dönüşüme belge olarak e-Arşiv Fatura ve e-İrsaliye de eklenmiştir. E-Fatura uygulamasına kayıtlı bulunan mükelleflere 01.01.2019 tarihine kadar e-Arşiv ve e-İrsaliye uygulamasına geçiş zorunluluğu getirilmiştir. 01.01.2018 tarihi itibarıyla; e-Fatura, e-Arşiv Fatura ve e-İrsaliye uygulamalarına zorunlu olarak dâhil olması gereken mükelleflerin kapsamı genişletilmiş, e-SMM ile e-MM uygulamaları getirilmiştir. Tebliğ Taslağı ile e-SMM uygulamasına yönelik geçişler için 01.07.2019 tarihi ve 01.04.2019 tarihinden itibaren başlayacak olanlarda başladıkları ayı izleyen 3üncü ayın sonuna kadar olan tarihler öngörülerek düzenleme yapılmıştır. Yine Tebliğ Taslağı ile düzenlemeler sürdürülmüş, yeni bir e-Belge olarak e-Dekont düzenlenmesi getirilmiştir. Bunların dışında e-Bilet ve e-Yolcu Listesi kullanımı da vardır. 2011 yılında 1 Sıra No.lu Elektronik Defter Genel Tebliği yayımlanmasıyla e-Defter uygulaması yevmiye defteri ve defter-i kebir bazında başlatılmış, 01.09.2014 tarihinden itibaren geçişleri sağlanmış, daha sonra mükellefiyetin zorunluluk kapsamı genişletilmiş, Tebliğ Taslağı ile de mükellef grupları yeniden belirlenmiş ve 01.01.2019 tarihi öngörülmüştür. 01.01.2018 tarihi itibarıyla, 486 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği ile de serbest meslek erbabı, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ile basit usule tabi olan mükellefler için Defter-Beyan Sistemi kullanımı gündeme gelmiştir. Söz konusu belgeler ve defter uygulamaları dışında diğer bazı belgeler ile diğer bazı defterlerin de uygulamaya dâhil edileceğine yönelik öngörüler bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında; e-Belge ve e-Defter kontrolü ile denetiminin ne şekilde olduğu ve/veya olacağı öncelikle GİB' in web sayfasındaki güncel bilgiler ışığında kuramsal olarak, aynı zamanda web tabanlı araştırma bulgularıyla aktarılmıştır. Ardından seçilen uyumlu yazılımla örnekleme yapılmıştır. Çalışmada uygulamadan yararlanılarak GİB tarafından yapılan kontrol ve sorgulamanın önemi açıkça ortaya koyulmuştur. Uyumlu yazılımlardan da otomatik aktarımlardan yararlanmalar söz konusudur. Sonuç olarak; Türkiye'de e-

Uygulamanın gündeme geldiği andan itibaren akademik ve uygulama bilgisinin bütünleştirilmesi, ülkemiz için yeni konular oluşları açısından akıllı teknolojilerin kullanımıyla ulusal ve uluslararası alanda çalışmalarda ele alınıp inceleme konusu yapılarak tartışılması ayrıntınlık yaratacaktır.

KAYNAKÇA

01.01.2018 Tarihi İtibariyle E-Fatura, E-Arşiv Fatura ve E-Defter Uygulamalarına Zorunlu Olarak Dâhil Olması Gereken Mükellefler Hakkında Duyuru, 2017.

2018-Yilinda-Sistemi-Kimler-Kullanacak, 2018.

Bilancio-usulune-tabi-defter-sorgulama-kilavuzu-vol1,18.04.2018.

Defter-Beyan_Sistemi_Duyurusu, 2018.

Doğan, U. (2012). “100 Soruda E-Defter”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 280’in Eki.

Doğan, U. 05.11.2014-e-Defter.pdf sunumu.

e_defter_sunumuantea.pdf, 05.04.2016.

e-Arşiv Başvuru Kılavuzu, 2018.

e-Defter (Uygulama Kılavuzu), v 1.6, Ocak 2018.

E-Defter Beratlarının Görüntülenmesi Hakkında Duyuru, E-Defter_Duyurusu_berat_goruntuleme, 01.02.2018.

e-Defter Görüntüleyici (Kullanım Kılavuzu), v 1.0, Nisan 2016.

e-Fatura Görüntüleyici (Kullanım Kılavuzu), v 1.0, Eylül 2015.

e-Fatura Uygulaması (Entegrasyon Kılavuzu), v 1.10, Haziran 2018.

E-Fatura Uygulamasını GİB-Portal Yöntemi ile Kullanan Mükelleflerin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar, 2016.

Elektronik Arşiv Kılavuzu, v 1.8, 2018.

Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No: 1), 13.12.2011 Tarih ve 28141 Sayılı Resmi Gazete.

[Elektronik Defter Genel Tebliği \(Sıra No: 1\)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Genel Tebliği \(Sıra No:3\) Taslağı.](#)

Ertürk Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim AŞ, E-Defter ile ilgili Açıklamalar, 2014/19 Sayılı Bülten, 05.11.2014.

Gülten, S. ve Erdem A., 2016 E Uygulamalar Seminer Notları.pdf, 07.10.2016.

<http://auyg.luca.com.tr/Luca/yardim.do?time=1482182385103>, 09.09.2018.

<http://netsis.com.tr>, “İlk E-Fatura Entegrasyonu”, 05.11.2010.

<http://www.edefter.gov.tr>, 09.09.2018, 18.09.2018.

<http://www.efatura.gov.tr>, 18.09.2018,

<http://www.efatura.gov.tr/earsiv sorgula.html>, 09.09.2018.

<http://www.efatura.gov.tr/efkshakkinda.html>, 30.09.2016.

<http://www.efatura.gov.tr/efkssorgu.html>
<http://www.efatura.gov.tr/esmmsorgula.html>, 09.09.2018.

<http://www.gib.gov.tr>, 09.09.2018.

<http://www.habertr.org/yazarlar/serbest-muhasebeci-mali-musavir-selcuk-gulten/elektronik-faturalar-nasil-kontrol-edilecek>.
<http://www.luca.com.tr,09.09.2018>.

<https://portal.defterbeyan.gov.tr>, 09.09.2018.

<https://www.defterbeyan.gov.tr>, 12.03.2018.

İmzalama Aracı (Kullanım Kılavuzu), v 1.0, Nisan 2016.

[lucadan_gelismeler.pdf2018](#).

Perakende Bülten, 14.12.2012.

Polat, “e-fatura ve e-defter Bilgilendirme Seminer” Betek Boya ve Kimya San. AŞ E-Fatura Başarı Hikâyesi, 19.06.2013.

Referans Gazetesi, “Şirketler arası ilk e-faturayı filli boya kesti”, 10.07.2010.

Sözcü Gazetesi, “E-fatura lisansı aldı”, 26.08.2013.

Tektüfekçi, F. (2013a). “Bilgi Teknolojilerindeki Gelişmelerin Muhasebe Uygulamalarına Etkisi: E-Muhasebe”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (2), ss. 89-102.

Tektüfekçi, F. (2013b). “Türkiye’deki E-Fatura ve E-Defter Uygulamalarının XBRL İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, *11th International Conference Knowledge*,

Economy and Management-ICKEM2013, Malta, Kasım 2013, Proceedings2013, ISBN:978-605-860-361-5, ss.1069-1082.

Tektüfekçi, F. (2014). “E-Belge ve E-Defter Uygulaması”, *İzmir Yeminli Mali Müşavirler Odası Dergisi*, Ocak-Şubat 2014, 118, ss.66-76.

Tektüfekçi, F. (2016). E-Dönüşüm Sürecinde Elektronik Muhasebe Uygulamaları: Elektronik Belge Uygulaması-Elektronik Defter Uygulaması, 1. Basım, Aralık 2016, KitapAna Yayınevi: İzmir.

Tektüfekçi, F. (2017). “E-Dönüşüm Sürecinde E-Muhasebe Uygulamaları: Türkiye Örneği”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi*, XII (I), ss. 79-88.

TÜRKKEP, 03.11.2016-edefter-sunumu.pdf.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 397) 05.03.2010 Tarih ve 27512 Sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433), 30.12.2013 Tarih ve Mükerrer 28867 Sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433)’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Sıra No: 443) 30.12.2014 Tarih ve 29221 Sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 433)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Taslağı, 06.04.2018.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 454)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Taslağı.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 486), 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487), 17.12.2017 tarih ve 30273 sayılı Resmi Gazete.

Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 487)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ Taslağı, 06.04.2018.